

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrében egy és fél íven jelenik meg. — Előfizetési díj július—decemberig, azaz : 6 hónapra Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postal úton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizető díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Felsőbüki Nagy Pál.

(1777—1857.)

Ötven évvel ezelőtt s azután is jó ideig nem volt népszerűbb név Magyarországon, mint az, melyet ez arczkép alá látsz írva, nyájas olvasó! 1807-től 1840-ig hét országgyűlésen a közügyért küzdők soraiban nem volt elragadóbb, lelkesebb szónok, mint az, ki ama nevet viselé. Azon férfiú ez, kiről gróf Széchenyi István megírta ez ércszobornál maradandóbb dicséretet: „nemzetiségünk megmentésében Nagy Pál az első bajnok;“ azon férfiú, kinek érdemei lelkesedésbe hozták a hon egyik legnagyobb költőjét, *Berzsenyit*, a ki Nagy Pálra vonatkozva írta azon már csaknem közmondássá vált, örök szépségű sorokat :

„A derék nem fél az idők mohától,
A koporsóból kitor és eget kér,
S érdemét a jők, nemések s jövődö
Századok áldják.“

Nagy Pál 1777-ben született Felsőbükön Sopronmegyében. — Atyja, de különösen nagybátyja, Nagy József királyi személynök, hivatali pályára ösztönzék, azonban élete más irányt vett. 1797 és 1805-ben a francziák ellen a fölkelő nemes sereg táborozásaiban vett részt, miáltal a különben is csinos alaku s tetszetős társalgásu, tüzesü ifju bizonyos lovagias színezetet sajátított el. Haza kerülén a táborból, ritka szónoki tehetségének adá jeleit Sopronmegye gyűlésein, hol mindjárt első nyilvános fellépése alkalmával, az előítéletekkel és szűkkebliséggel szembe szálló bátor felszólalásai által nagy figyelmet ébresztett. — Kezdetől fogva pártfogója volt az urbér alatt levő jobbágyságnak, az adózó népnek, a köznemeseknek, a megyei s országos rendek jogainak, — mint az akkori kor intézményei és szelleme megkívánák. Már 1807-ben Sopronmegye rendei egyhangulag országgyűlési követévé választák. — Ez országgyűlésen újra nemes tüzzel emelt szót a nép terheinek enyhítése s állapotának javítása mellett — nem törődve sem félreértéssel sem rágalmazással, a mi itt sem maradhatott ki. — Szónoki tehetsége rendkívüli tetszésben s hatásban részesült követi pályájá-

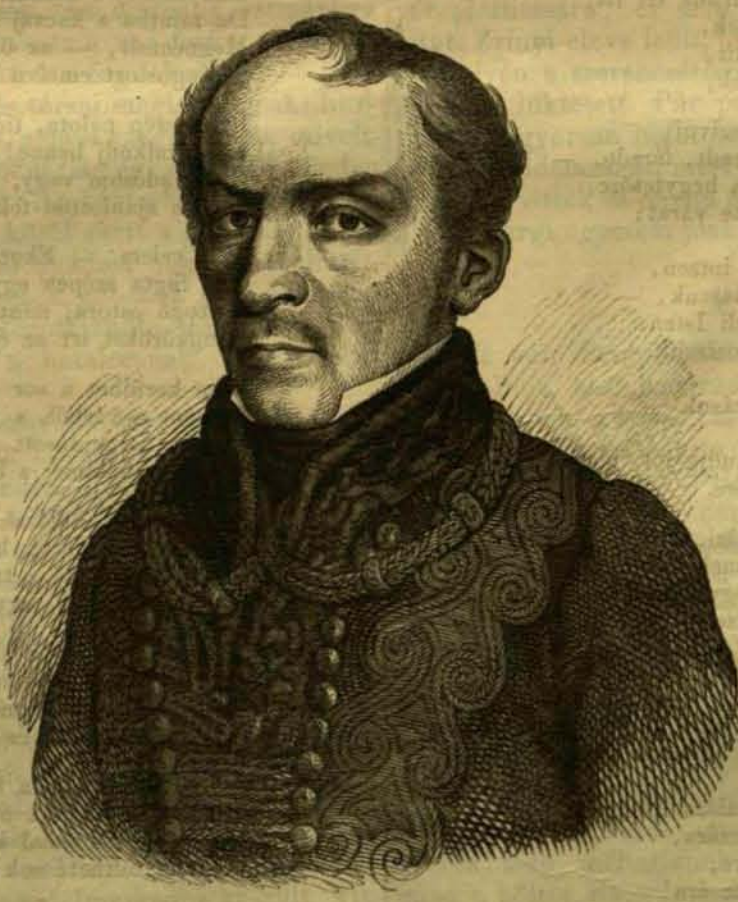
nak végeig. Beszéde sebes folyamú; előadása szikrázó, lángoló, sujtó, elragadó; szava éles, de nem kellemetlen volt. Nyelvtannal nem sokat törődve, mindvégig megtartá a soproni tájkiejtést. Beszédei többnyire rögtönzöttek valának.

Sokszor használt élceket, sőt torzításokat is, de szónoklata mindig kielégíté a komolyabb izlésű bírálatot is, legnagyobb indulatában sem vétett az illem szabályai ellen. Eleven esze s gyors felfogása sok részben pótolá nála a tanulmány hiányát.

A magyar nyelv és nemzeti-ség melletti buzgalma valamint fővonását teszi nyilvános szereplésének, úgy főérdemét is teszi működésének. — Hol állana most nyelvünk, irodalmunk ügye, ha azon lelkes férfiak, kiknek élén Nagy Pál harczolt, örökre meg nem szabadítanak a szellemet folytonos nyűgben tartó latinnyelv jármából, melyben nálunk akkor nemcsak a közélet és tudomány, hanem sok részben még a magánélet viszonyai is nyögtek? Nagy Pál volt az, ki újra meg újra harsogtatá amaz intő szavait : „A nyelvvel együtt elhal a nemzet is!“ Most már alig hinné el valaki, hogy ez igazság kivívása is ropant küzdelembe került.

Nagy Pál népszerűsége az országban, különösen megyéjében évről-évre növekedett, minél inkább vívták ki az általa védett elvek a diadalt. — Így történt, hogy Sopronmegye, mely az egyes országgyűlések befejezése után saját gyűlésein hallgathatá a nagy-hírű szónok heves nyilatkozatainak folytatását, továbbra is Nagy

Pált választá meg követéül az 1811-i, továbbá a híres 1825-i (mídon a magyar Akadémia megalapítása körül az ő lelkesítő szavainak legnagyobb érdeme volt), utóbb az 1830-i, 1832-i, s végre az 1840-i országgyűlésekre. E gyűléseken Nagy Pál csak előbbi fényes politikai pályáját követte, azonban a hanyatló erejű férfiú sem kerülheté ki, hogy szerepe s népszerűsége mindig kisebbé ne legyen. Az élet titkainak egyike : jókor lépni le a működés színpadáról. A

NAGY PÁL.

körülmények mindig változtak, Nagy Pál kedvencz eszméit minden felől tulszárnyalták az idők s ő sehoggy sem találta fel magát azokban. Meghasonlásba jött, elkedvetlenedett s visszalépett a politikai pályáról, eltűnt a magyar közéletből. Csupán egy vagy más megyegyűlésen, leginkább Sopronban, lépett fel olykor; itteni kifakadásai rendszeresen valamennyi párt hibáinak lehordásából, dorgálásából, állottak. Tökéletes zsémbelő öreg ur lett belőle.

Igy találták őt az 1848-ik év nagy eseményei, melyekben Nagy Pálnak többé semmi része nem volt. Csendes elvonultságban élt Pozsonyban az agg férfiú, s 1857. mart. 26-án érte el a halál Bécében, 80 éves korában. Tetemei a felsőbüki sírkertben nyugsznak.

Halálakor már alig tudta valaki (pedig ezt felednünk soha sem lesz szabad), hogy ezen férfiú volt az, kihez *Berzsenyi* 1807-ben e lelkes felkiáltást intézte:

„Láttalak fényes hadi öltözetben,
Láttalak országunk ragyogó gyűlésén:
Ott merő Hektort s Kinizsyt mutattál:
Itt Cicerónk vagy.

Ősz atyáink között fiatal korodban
Pálma-ágakkal koszorús fejedre
A kitündöklő magas elme s lélek
Egi sugárt von.

Nagy, midőn tündér paripádra szöktél,
Nagy, hazánk kormányvezető tanácsán.
Itt az érdempolcz! ez az égnek utja,
S régi magyar disz!”

Az ördög árka.

(Székely népmonda.)

Hol a Kis Küküllő, mint egy ezüst szalag,
A Szent-Demeteri völgyet végig folyja,
Mogorva hegytetőn várrom áll merőn,
Mintha szebb időknek siremléke volna.

Hosszu árok vonul a vár közelében,
Sok század viharja zugott el felette;
Mellyet a történet kutatni kifáradt,
Eredetét a nép illy regébe szötte.

Balázi s Nyujtódi, — két népszarnok élt itt,
Két élő példánya a kegyetlenségnek,
Munkával sajtolták a nép verejtékét,
Rettentési voltak az egész vidéknek;

Szégyeltek a néppel egy levegőt szivni,
A munkás néppel, melyl értők izzadt, fáradt, —
Építsünk — mondának, — fent a hegytetőre,
Építsünk magunknak fényes büszke várat;

Melly a szolga népnek tiszteletet intsen,
Mellybe ne hallassék fel zugó panaszkodásuk, —
Mellynek erkélyéről, mint két földi Isten,
Vér-parancsainkat mennydörögve oszszuk. —

Igy beszéltek, s tetté lőn határozásuk.
Kiáll a pór nép az izzadság terére,
As, hord, rak és épít, — pedig tudja jól, hogy
Új kegyetlenség lesz fáradsága bére.

Büszkén emelkedtek már a vár falai,
Hogy rá a két zsarnok vad örömmel nézett.
Egyszer csak azt veszik észre, hogy tervöket
Keresztül-rántotta az örök természet.

Melly az építéshez köt, fát s meszet adott,
A vidék kimerült, — a munka megállott; —
Most a fél épület barna négy falával
A világ előtt mint szégyen-ozslop áll ott.

Ez így nem maradhat, — szól Balázi göggel,
Fel kell építtetnem ég és föld daczára,
Bár az alvilággal lépjek egyezségre,
Lelkem, üdvösségem legyen bár az ára!

Jól van! — feldörög egy mély hang hátok mögött,
Ime én vagyok az alvilág királya,
Ha nyomorult lelked lesz munkám jutalma,
Felépül várak hajnal hasadtára.

Megdőbbent Balázi, — s egyet lépve hátra,
Az ördög szemébe gondolkozva nézett;
Vétkek sorozata volt az ő élete, —
Kél hiu lelkében bűnös eltökélet.

Te tudod legjobban — szól busult haraggal,
Hogy a mennyországot soha sem kerestem, —
— Keze megroppant az ördög vasmarkában, —
Legyen örökséged, béred lelkem, testem!

Fekete éjszaka borul a vidékre,
Szenderül az élet siri csendességre;
Csak a hegytető zug lassu méla zajjal,
Mintha szellő játszik szomorú fűzgajjal.

Nem szomorú-fű az, nem szellő játszása,
Hanem alvilági lelkek suhogása,
Kik sötét szárnyakon repkedvén az éjben,
Építik a várat csodálatosképen.

Egy érintésökre bomlanak a bércek,
Lánghelettektől olvadnak az érczek;
Kész lenne reggelre nem egy vár, egy város; —
Gyors munkájokkal a teremtés határos.

Zug, zug a hegytető lassu méla zajjal; —
Végre az éj-homályt elűzi a hajnal;
A mint a hegyeken előmlik sugára,
Feltűn a két zsarnok fényes büszke vára.

Számtalan várkastély van Erdélyországban,
De mindannyinál szebb a Balázi vára, —
Pedig — mint Balázi mosolyogva mondja,
Egy nyomorult lélek az egésznek ára.

Sok boldog ember van a kerek világon, —
De ki magát mindnél boldogabbnak érzi,
Az Balázi; — már lement a nap felette,
Vára szépségét még el nem unta nézni.

Milly erős szerkezet! mennyi kényelem, s fény!
Azok az ördögök jó mesteremberek!
Igaz, mond Nyujtódi, de én félve nézem,
En szép palotádnak örülni nem merek.

Gunykazajra készült e szóra Balázi,
De mintha a kacaj ajkán fagyott volna,
Megnémult, — az ördög ott állott előtte,
S lángostort emelve hatalommal szóla:

Itt a szép palota, tiéd az Balázi!
Élj, uralkodj benne! — de hogy el ne feledd,
Hogy adósom vagy, hogy munkabér fejében
Nekem ajánlottad fekete lelkedet:

Jere velem. — Ekor megragadta kézen,
Oda fogta szépen egy tüzes ekébe;
Pattogó ostora, mint szikrázó kigyó,
Lángköröket irt az éjjeli sötétbe.

Rám kerülhet a sor — gondolá Nyujtódi,
Kiosont a várból, s vissza sem tekintve,
Elment, elbujdosott a széles világba,
Szívében félelmet s bűnbánatot vive.

Ott szántott Balázi; — pattogott az ostor,
Hosszu széles árok huzódott nyomában;
Végre megeléglé a tréfát az ördög, —
Majd folytassuk, ugymond, holnap éjjel tájban.

És szavát tartá az alvilág királya,
Jött a várhoz minden istenadta éjen,
Meg ne ölje — mond — az unalom szolgámat,
Hát ekébe fogta, és szántatta mélyen.

Igy képződött az a hosszú széles árok,
Mint Ördögárcának nevez a nép ajka;
Ma is borzalommal kerüli a vándor,
Be nem töltheték sok századok viharja.

Igy beszéli ezt a vén székely fiának,
És hogy nagyobb hitelt szerezzen szavának,
Hozzá teszi azt is, hogy szemével látta
A szántóvasat, melylyel Balázi szánta;

Székelyek találtak rá mélyen a földbe,
Négy rendes szántóvas került ki belőle,
Még meg is maradt egy ösztökének való; —
Ki merné kétségbe hozni hát, hogy való? *Bonyhay József.*

Zrinyi a költő.

Életrajz, írta PAULER GYULA.

(Vége.)

XII.

(Zrinyi elégtelensége a béke fölött. Tervei. Halála. Befejezés.)

Zrinyi Miklós visszatért Csáktornyára, miután Bécsben sokáig fáradott elégtételt nyerhetni; a jelen hála Montecuculi irányában foglalta el az ottani kedélyeket. Magyarországnak szüksége volt Zrinyire; alapítása óta még ily szűk határok közé szorítva nem volt. A várak haderő nélkül tengődését is inkább szomszédjai kegyelmének, mint önmagának köszönheté. Zrinyi nem tudott elcsüggedni: „A török ellen való Áfium” honn hevert; most elővette, hogy a nemzet nagyjaival közölje. Elérkezettnek látta az időt, melyben a benne indítványozottat létesíteni kell, mert a vasvári béke kimutatta, hogy Magyarhon csak magára számolhat. Számos példányban leírva elküldözé azoknak, kikben elég hazaszeretetet, elég képességet gondolt vagy tudott tervének valóítására. Czimül e két szót tűzte homlokára: *Ne bánts!* mert nem segélyt, csak részvétlenséget kért a magyarnak. Két év előtt nem közölte, mert csak dicsőségét növelhetne volna; most midőn az izgatott kedélyek nem értek rá, egyes ember érdemeit méltányolni, mert a haza üdve úgy kívánta, közzétette.

A kardot le nem tette; véleménye szerint törvénytelen béke nem kötelezte. Embereit folytonosan portyázni járatta, kik mindent elpusztítottak, kardra hánytak a hová elértek. Ezen engedetlenségről az udvar megdöbbenve értesült; szigorú parancs ment Zrinyihez, hagyjon föl a további kalandokkal, nehogy a török azokat béketörésnek magyarázza. Zrinyi engedelmeskedett királyának; de a vadcsapatok, melyek zászlói alatt harcoltak, parancsának ellenére is folytatták a megszokott, megkedvelt rablásokat. Zrinyi megtiltotta, török fejeket hozni már ezentúl Csáktornyára. Kiss Ferencz vajdája diadalmasan megverekedvén egy török csapattal, tehát csak azon részeket rakta ura lábaihoz, melyek a mohamedánt a keresztyéntől megkülönböztették. Az ocsmány látmányra Zrinyiben fölzudult a vér, bakónak nevezte a vad férfit és fenyegette, hogy máskor hasontettért irtózatossan fog lakolni.

Ez időtájtban a hazatérő *Coligny* és társai meglátogatták; híreiről rég ismerték, tisztelték. A bánnak nemes magatartása, miveltisége, bőkezősége bámulatra ragadta őket; de egyenessége minden bizalmaskodási hangulatot elnyomott. Ambár a kedélyek forrongása nem kerülte el figyelmüket; de közel esett a gondolat, kipuhatólni a mélyen sértett, nemzete által imádott bánnak érzelmeit, hűségét. A sima kisértőknek nyerseségnek, hibának tetszett az, mi Zrinyinek legszebb tulajdonai közé tartozott: tudta ama nehéz mesterséget, becsülettel szolgálni mind a hatalomnak, mind a szabadságnak.

Úgyanazon czél hozhatta *Vitnyédy* Csáktornyára, Nádasdy jobbágyságát, majd nemest és Sopronnak követét a mult országgyűlésen. Hozzá hasonló embereket minden forrongás létrehozott; semmitől sem rettent vissza. Sokszor a bán körül volt, kedvét és bizalmát megnyerte. A sok vendéghez november közepe felé *Bethlen* Miklós is csatlakozott, Apaffy kancellárjának fia, hogy a magyar nemzetnek ünnepelt hőst megismerje. Zrinyi szívesen és kitüntetéssel fogadta a lelkes ifjút; már akkor közönségesen csak papjával és pár meghitt emberével étkezett kispalotájában, szokás, melyet német felesége hozott be. — *Bethlen* a kevés választott között volt. *Bethlennel* majd egy időben érkezett Bécsből a császári parancs, mely Zrinyit november végére Bécsbe hívta, tanácskozni a magyar ügyekről. Zrinyi lelke elkomorult, mert jól tudta, hogy Bécsben nemcsak kegyvesztett, de némiképp ellenségnek is tekintetik, hogy gyanus a császár előtt *XIV. Lajosnak* barátsága miatt; de mindamellett engedelmeskedni készült. *Vitnyédy* örömet marasztotta volna. Okoskodásaira, aggodalmaira nyugodtan válaszolt: „*Conscia mens recti famae mendacia ridet.*” Belső küzdelmeit csak néha fölmerülő komorság árulta el; különben vig volt és majdnem mindennap vendégeivel vadászni járt; nov. 18. az otodi erdőben *Kursanetz* mellett. Szép őszi idők jártak, mintha a természet nyájasan akarta volna sirba kísérni a költőt. Dél előtt vadászok egy nagy vadkant hoztak a társasághoz. Zrinyi *Bethlen*hez fordult és mondá: „Uram öcsém, vannak-e Erdélyben ily vadkanok?” „Kegyelmes ur, válaszolt az, vannak még nagyobbak is!” Mire

Zrinyi kissé megszegyenülve így szólott: „Ma délután vadászni megyünk, s meglátja, hogy találunk még ennél nagyobbakat is itt a horvátországi erdőkön.” Délután kocsiába ült és *Bethlennel*, *Vitnyédyvel* a vadászat színhelyére sietett. Utközben mesét mondott társainak, hattudalát, mint *Bethlen* megjegyzi. Egy embert — beszélt — az ördögök a pokolba vittek. Jaj szerencsétlen, mondák barátai, már rosszabb sorsra nem juthattál volna. Hogy ne? felelt az el-kárhozott; hát ha az ördögök megnyergeltek és rám ültek volna, s úgy kellene a pokolba menném? Ez sorsa — végzé tanulságkép — ez viszonya némelly országnak.

Kiérven, levette nagy csizmáit, puskát vön és szokása szerint magányosan a rengetegbe hatott s bujkálva egy emsedisznót lőtt. — Este felé a vadászatnak vége szakadván, Zrinyi is megtért a többivel, de vadkant nem sikerült elejtenie. Zrinyi beszélgetni kezdett *Bethlennel* és várnagyával; bizonyos Paka, vadász, félbenszakasztá azon hírrel, hogy vadkant lőtt, de az megszökött, nyomán járva még el lehetne ejteni. „Maradjanak itt öcsém uraimék, mondá Zrinyi vendégeihez, csak megnézem, mit mond ez a bolond!” Lóra kapott s a kijelölt helyre nyargalt, ott leszállott és a sürűbe behatolt; Paka nyomban, az ifju *Guzics* és *Maglani*, egy olasz vendége, távolabbról követték. Zrinyi hamar ráakadott a vadkanra; rálőtt, megsebesíté, mire a földühödött állat neki rohanván, pallosa beletört az agyarába, lába megsérült, megtántorodott. Fegyver nélkül ritka lélekjelenléttel megragadta a vadkan két fülét, leteperíté a földre és hátára ült, a fenevad meg sem mozdálhatott a vasmarok alatt. Maga akart végezni az állattal, azért nem kiáltott segítségért, hanem öves kését vonta ki, mozdulat, melyet a vadkan fölhasználván, kiszabadult és őt a földre vágta. *Maglani* és *Guzics* jajsztót hallának; mire oda értek, Zrinyi arczczal a földön hevert, hátán a dühös vadkan; Paka pedig fátőre menekült. Egy lövés elriasztá a vadkant, de későn; agyara három sebet ejtett a bán fején. A halálos a jobb fül mellett elhaladva a torokba lehatott, annak minden erét fölszakasztotta. Midőn hozzá futottak, véresen fölállott: „Fiaim, mondá elhaló hangon, rutul bánt velem ez a vadkan, de ihol van egy fa a zsebemben a vér elállítására, ez arra igen jó!” Megkisérték, de a vér egyre folyt; Zrinyi eleve leült, majd a pázsitra hanyatlott; midőn *Bethlen* értesülvén a szerencsétlenségről, a kocsiával megérkezett, ere még gyengén lüktetett. Pár percz múlva ez is megszűnt; meghalt. A gyászhir gyorsan befutotta a társaságot és könyekre, jajokra változtatta vidámságát, mert kicsiny nagy egyaránt szerette őt. Csáktornyára vitték és onnan a lepoglavai Pálosok templomába; sirjára a würzburgi egyetem jóakaratu, de izetlen epitaphiumot írt.

* * *

Ez volt Zrinyi Miklós élete. Századában Magyarországnak első költője, első hadvezére volt; jeles államférfi, még jelesebb, ha tetteit nem a szív, nem a lelkiismeret, hanem a rideg fontolgató ész vezeti. Themistokles lángesze mellett *Aristides* lelkiületével bírt. Ha pedig nagy Frigyeszel hasonlítom össze, úgy találom, hogy a leutheni győző nem volt annyival jobb vezér, mint rosszabb költő a sanssouci-i rimelő bölcseledő. Európa meggyászolta, miután fejedelmei közül az élő a bajor és würtembergi herceg atyának czimezte, a pápa arczképével megajándékozta és Spanyolország arany gyapjas lovaggá avatta, mely megtiszteltetés azonban rá nézve elkésett. *XIV. Lajos* Párisban gyászmisét mondatott a francia pairéir: és a tudós Európa vetekedve vélte dicsőíthetni rosz verseivel. 50 évvel halála után a helyen, hol a vadkan szétmarczangolta, *Pignatelli-Althann* grófné, maig létező emléket állíttatott, az elhunytak életét, irántai tisztületét szépen festő latin versezettel, midőn már megtört, korcsuló unokák, kiket ugyanezen kedvesnek könnyei védtek meg, méltatlanok emlékére, feledni kezdék mind a hőst, mind a költőt. Magyarország őszintén megsiratta; nemességének virága halotti miséjére Csáktornyán megjelent; mert nagy emberek nagyságát csak halálukkor fogjuk föl valóban, midőn látjuk az irt, melyet a törpe faj közt betöltöttek. A kormányellenes mozgalom elvesztvén a biztos zabalozó kezét, gyöngye, önző vezetők alatt rohanva siettek a forradalom, az örvény felé. Ellenségei csak örülhettek a bánnak halálán, kiben csak a daczos, nyughatatlan, tán a koronára törekvő nemest, nem *Styria*, *Ausztria*, *Horvátország* védangyalát, a Habsburgi háznak hű bajnokát látták. Nem esett tehát messze a gyanu, hogy erőszak okozta Zrinyi halálát.

Némellyek Montecuculinak voltak hajlandók tulajdonítani a tetet, melyet akkor a fölizgatott kedélyek, harmincz évvel Wallenstein meggyilkoltatása után, inkább hittek, mint mertek kimondani. Halála után Péter vált a szövetkezés lelkévé, szerencsétlenségére olly testvér után, ki mellett csak vétkei tűntek föl. Bukásába Miklós gyermekeit is belesodorta.

Zrinyi Miklós kétizben volt házas, Draskovics Euzébia magtalanul halt el; Löbl Zsófiával három gyermeket nemzett: Katalint, Borbálát és Ádámot, ki halálakor két éves volt. Valamennyit felhivatta a kormány, Bécsbe vitette, ott nevelte. — Midőn nagybátyjuk feje Német-Ujhelyt porba hulloft, ők is fölvetették a *Gnade* nevet, melyre változtatta Lipót a Zrinyit. Később visszaadta Ádámnak nevét, a lovász-mesterséget, de nem adhatta neki atyjának szellemét. Az eszme, melyért atyja lángolt, tán a nyelv is, mellyen dallott, idegenek maradtak a Caprara ezredbeli ifju alezredesnek. A sors, melly, míg élt, hazájából számüzte, megengedte mintegy csere fejében, hogy érte meghaljon. Zalánkemenél hullott el 1695. s kevéssel utóbb sirba szállott a Zrinyi név. Péter verpadon végezte életét. Neje, a büszke Frangepán Anna, kolostorban megörült, családjának végromlásán. Veronika leánykája, Miklós leányai feledékenységben multak ki. Fia Boldizsár, kivel a nevelés atyja halálát elfelejtette, Kufsteinban végezte életét mint örült, husz éves fogság után 1703. Vele egy évben szállott sirba távol hazájától, az ázsiai tenger-parton Zrinyi Ilona, testvére, Rákóczy Ferencz anyja, Tökölyi Imrének hőselkü neje, nő gyöngeség, férfiú durvaság nélkül. Benne a Zrinyieknek magva szakadt.

More patrio.

Regényes kóborlások JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás.)

Hanem hát hagyjuk abba a mulatságot; késő ős az idő, október közepe; ha még Erdélybe akarunk bejutni s a havasokon jönni keresztül, ugyancsak sietniünk kell. —

Derék uti és házi gazdám még a lehető legnagyobb sietésről is gondoskodott; ő maga, egy fia és egy unokatestvére (derék két jó fiu még abból a régiebb ivadékból) oszták meg az ut örömeit és fáradságait velem. Körösbányáig hátsparipáikat küldék előre s odáig kocsin tettük meg az utat. —

A mint Déznán túl a diécsi hegytetőre felértünk, gyönyörű és ritka természeti tünemény ragadta meg figyelmünket; egy ködszivárvány; a lehulló köd csak ollyan magasan állt fejük felett, hogy a nap keresztül süthetett rajta, s ez által egy ollyanforma szivárvány támadt körülünk, minőket gyermekkorunkban fecskendővel idéztünk néha elő, csak hogy sokkal nagyobb ívet képező, átmérője lehetett harmincz lépés. E gyönyörű tünemény tovább egy óranegyednél kísért bennünket, akkor kisütött a nap s előttünk állt a gyönyörű Körös völgye.

Dél felé egy nevezetes hegy alá értünk, kár, hogy ollyan rozszul tudom a neveket megtartani a fejemben, különbeu megmondanám, hogy hívják; ezen a hegyen végtől végig úgy vannak elszórva a drágakövek s karniol, achat, jaspis, chalcedon, sardonix,

mint nálunk a Svábhegyen az agyagpala: néhol öt hat fontos karniol darabok a leggyönyörűbb erezzel, másutt a legcsudásabb chalcedon alakulások, majd lilás szőlőfűrt, majd igazgyöngy tüzi bogyócsoport, majd góth templomtornyok alakjában; mind ez uton utfélen, senki sem ügyel rá. Magam is hoztam el egy pár darabot e szép kövekből emlékül, mikben a világos zöld achat, a fehér chalcedon és a piros jaspis ollyan gyönyörű nemzeti szín bokréta-vá vannak vegyülve, mintha mondva csinálta volna valami bárátságos demiurgus az özönvíz előtt. Van-e erről tudomásuk természetudósainknak? Eszembe jutott már a neve! „Acsuczá“-nak hívják, hogy a tatár vigye el! (Sz ugy sem viszi el, mert nagyon nagy.)

Már itt kezdődik a mőcz világ: elmaradnak az aradmegyei derék, szálas, nyílt tekintetű barátságos mosolygású oláhok, s felváltja őket a feketegubás mőcz. A tekintete is ollyan fekete. Estétől reggelig egy jónapot nem köszön senki; a falvakban, miken keresztül visz az ut, itt-ott látszanak az ujabbkori romok.

Este felé érkezünk meg Körösbányára: innen rajta, az ut mellett látszik egy hosszú sirhalom, sokkal nagyobb, mint közönséges sirhalmok szoktak lenni; egyszerű köemlék áll előtte.

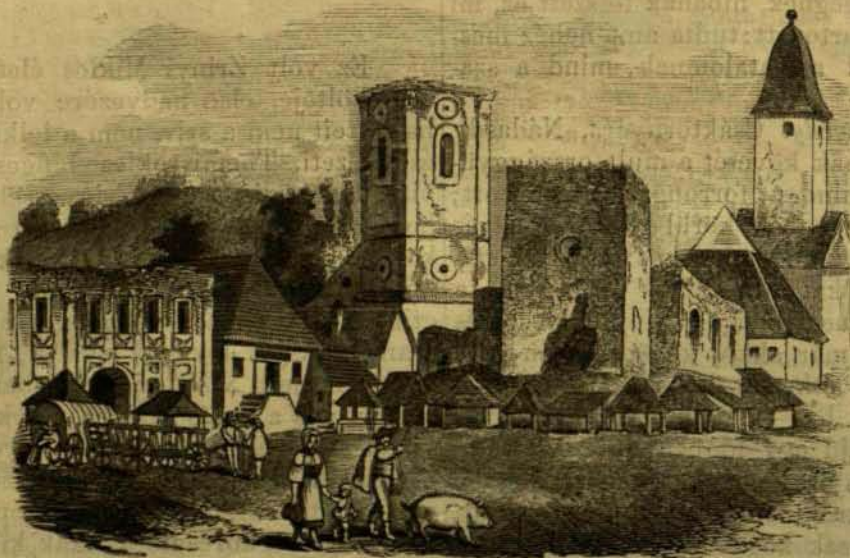
Ez alatt fekszik a tizenhárom Brády. Körösbánya valaha igen szép kis virágzó magyar város volt, most háromnegyedrészre rom; a legnagyobb uri lakok ablakain embermagasságnyi dudva hajlik alá, az udvarok be vannak növe fűvel. Míg lovainkat nyergelték, az alatt elsiettem az ide közel fekvő hírhedt *Fabu popi*hez (lásd a fentebbi képet). Ez azon történeti emlékü templom és óriási tölgyfa, melly alatt *Hora és Kloska* lázadó czimboráikkal összeesküdtek, innen indultak ki üdvtelen munkájukat megkezdeni. Az a legkülönösebb, hogy ez a templom épen azon *Csebe* falu határába esik, mellynek oláh lakosait soha sem bírták a magyar urak ellen fellázítani. Csebe falujában van tizenkét nevezetes forrás, mellyben minden vászonnemü magától megfehéredik; tán ez a víz az emberek lelkére is hat.

A *Fabu Popi* most egészen el van hagyva; csak temetőnek használják még a környékét; temető egyébiránt itt van minden lépten nyomon: a kit az utfélen megölnek, annak emlékére egyszerű magas fakeresztet szoktak felállítani; csak innen egy álló helyemből tizenkettőt számláltam meg az uton. Kellemetes vigasztalás az utazóra minden kétszáz lépésnyire ollyan helyet találni, a hol valakit megöltek.

Este lett, mire rajzommal elkészültem, már holdvilág volt, mire visszatértem Körösbányára, hol egy rozzant, ideiglenes fogadóban vártak ránk vezetőkeink. — A jámbor emberek váltig marasztottak bennünket, hogy ne menjünk éjszaka tovább; előttünk van *Brád és Bojsza*, szomorú hely mind a kettő; még egy kísértetes történetet is mondtak el nagyobb biztatásunkra: hogy néhány hét előtt maga a v. i. *dáskál*, ki a Brády-család katasztrófájából lett híres, este a brádi kastély előtt lovagolt keresztül több társával; a mint a kastély előtti hidra ért, lova megbokrosodott alatta, leveté nyergéből s gyilkosul összetaposta. A roncsolt embert aztán felvették társai, s szállást kerestek számára. Egy kapun sem ereszték be őket; a kísértetfélé nép irtózott az így meggázoltat házába fogadni, utoljára

1. Fabu Popi nevű templom és tölgyfa.

2. Abrudbánya. — (Lásd 558. oldalon.)

ugyanazon leégett Brády-kastélyba voltak öt kénytelenek vinni, mely most is uratlanul áll, ott reggelre meg is halt. Azért nem jó éjszaka azon a hidon átmenni, mert ott valami szellem lakik.

Minket azonban nem bánt ez a szellem, ülünk a nyeregbe s indulunk neki, elég szép az őszi éjjel.

Képzelné sem lehet gyönyörteljesebb utazást, mint a mienk volt. Az ember olyan bátran érzi magát lóháton; nincs bizva más kegyelmére; nem rettegi a rossz utat: — ha egyedül marad is, van egy hűséges társa, a kire rábízhatja magát, a hű paripa. Kivált egy olyan okos, értelmes állat, mint az én szürkém volt: beszélni lehetett vele, mint az emberrel; nem kellett sem nógatni, sem csitítani; jó uton nyargalt szolítás nélkül, hegynek igyekezett, lejtőnek vigyázott, soha el nem botlott, úgy gondomat viselte, úgy ügyelt rám, mint valami hű czimbora. Megbocsát az olvasó, hogy egy jámbor állatról ennyi elragadtatással beszélek, de nem állhatom meg, hogy valami nemét a hálának ne érezzem azon okos állat iránt, mely utam fáradalmas részét olly hiven viselte.

Szép holdvilágos este volt utunk kezdetén, azt hívők, hogy

lönösen egy brahmaputra kakas olyan kísérteties mély hangon tudott üvöltöni, beillett volna hangjával boszorkányok trombitálásának.

Az emberen mégis valami hideg fut végig, mikor ezen a hidon keresztül megy; s eszébe jut a dászkal története. Pedig hiszen hát olyan természetes az; bokros lova volt, a hiddobogástól megrettent, azért vetette le; — alusznak, a kik meghaltak csendesen; a kis gyermek keze sem mozog már ki a sír alól, ki ijesztgetne itt?

Sok időbe került, míg éjjel idején Brádon meg tudtuk magunknak magyaráztatni, hogy merre menjünk ki innen. Pedig úgy kívánczolt ki abból az ember. Én nem tudom, talán a mondák emléke okozta azt, de ilyen szomorú falut én sohasem láttam; olyan elhagyatott minden; még a piac közepén is van valami különös épület-rom, a minek a tájékát kerülnek az emberek, szintén jól esett, mikor kiigazodtunk belőle; a brahma-putra üvöltése még sokáig utánunk hangzott.

Ezentul mindig mélyebb, komorabb völgyekbe szorul bele az ut, nem sokára a hold is lement; utitársaim egyike előrenyargalt

A saját vasutal bíró gőzkocsi. — (Lásd a szöveget 558. oldalon.)

három óra alatt kitűzött állomásunkon leszünk Mihelenében, a hol mint mondták, rendes fogadó van.

Hogy azonban utunkból semmi regényesség ne hiányozzék, mikor már két óra hosszattügettünk, egy igen kellemes országuton, akkor találkozáink két magyar pénzügyőrrel, a kik felvilágosítanak bennünket, hogy ha ilyen jól koczogunk tovább is, reggelre majd beérünk Dévára; Brádot pedig, a hova törekedtünk, régen elhagytuk a hátunk mögött; — ez már mindjárt egy kis kaland: eltévedés; már most vissza, a honnan jöttünk! vágatva sietünk most uton és nem uton keresztül, a merre legrövidebb volt az irány s ismét két óra telt bele, mire oda visszaértünk a honnan Brád felé eltér az ut.

Épen éjjélre kukorikoltak a kakasok, mikor végig léptettünk a hidon, mely a két földesuri kastély között elvezet: a Brádyaké tetőtlen párkányzatával, üres ablakaival, vakolatlan falaival olyan gyászosan tekint le ránk, asszu fehér füstölak hajladoztak az ablakokból, a holdvilág keresztül süttött a kapun, ollyan csendes volt minden, csak a kakasok felelgették egymásnak az éjjeli jelszót, ki-

az utat recognoskálni, a másik kettőnek valami baja volt a lovával, a mivel hátramaradt, s én egyes egyedül lovagoltam az ismeretlen erdők, sziklák között, sötét éj közepén, egy ollyan vidéken, a hol minden szikla tudna valami igen gyászos, igen borzalmas regényt beszélni, a hol minden völgynek megvan a maga rémtörténete, a maga nyomasztó kísértete.

Néhol hallgatag házak maradoztak el az ut mellett, a mik közül egy sem birt ollyan külsővel, hogy valakinek kedve lehessen, akármiilyen fekete éjszakán bezörgetni az ajtaján éjjeli szállásért. Kormos, rozszant gerendaházak, hasonlóak a mi olainkhoz: csak egy szobára van készítve mindegyik; abban lakik a család és a majorság együtt; másutt elkésett oláhok tüzeltek az ut közepén, mint óriási gnómok árnyékai tűnve elő az éjjeli lángnál. Ki tudja, mi dolguk lehetett ott? Majd ismét egészen pusztá, kopár hegyhátak közé emelkedett az ut, a hol csak elszórva állt meg egy bokor a gyesön; még kalyibának sincs hire sehol, csak egyes bekerített széküket látni, mikbe az oláh szénáját takarítá be, póznát dugva a boglya közepébe, hogy el ne vigye a szél, vagy fölrakta azokat egy-

egy élőfa tetejébe, mint valami madár fészket. Azután ismét egy tomboló hegyi patak szelte át az utat, melyen keresztül kellett gázolni; távolabb a patak mély mederbe vágott, a tulsó hegyoldalából vérvörös tűzszemek világítottak át, valami távoli hámor fénye, s a gépies zörgés egyhangú kongása verte fel sokáig a csendet, mely később ismét a rohanó patak mélyen hangzó zugásába vegyült el.

Éjfél után két óra lehetett, mikor utitársaimmal ismét összejöttem, szó volt róla, hogy nem féltém-e? „nem én egyébtől, mint a farkastól.“ — „Hiszen oldaladon a revolver,“ biztatának erre. „De nem attól a farkastól félek én, a ki engem fog meg, hanem a mit én találok fogni. (Ha abból még ki nem találta volna valaki; a mennyire szeretek kiterjeszkedni lovonulésem phasisaira, hát annak csak megmondom, hogy biz én először ültem életemben lovon: — a Pegazus nem számít.)

Végre csakugyan elérkeztünk Mihelenbe, a hol annak a várva-várt fogadónak kellett lenni. Az már mingyárt nem tetszett nekem, hogy ebbe a fogadóba sehonnán sem vezet bejárás: mert akár egy félőles gátról leugratni az udvarra, akár egy pocótás hid alatt keresztülgázolni a sáron, egyiránt nagy phantasia kell hozzá, hogy az ember kitalálja, merre menjen. A szürke decidált, ő bizony beugrott a sánczon: épkézláb értünk alá. Következtek a sorba kopogtatások minden ablakon, semmi felelet; nagy sokára megszólaltak egy helyütt: „Ki az, mi az?“ — „Utazók.“ — „Lehetetlen az.“ — „De bizony csak itt vagyunk.“ — „Illyen későn.“ — „Van-e szállás?“ — „Majd megnézem.“ — „Van-e abrak?“ — „Az talán nincs.“ — „Van-e kenyere?“ — „Az talán van.“ — „Van-e istálló?“ — „Az van, de még nem kész.“ — „Ereszszen be hát valahová.“ Nagy nehezen végtére kivittük, hogy kaptunk egy frissen meszelt szobát, szénát és kenyeret: hű paripáink megosztották velünk szénájukat, hogy legyen min hálunk, mi pedig megosztottuk velük kenyerünket, hogy legyen abrakjuk. Így fogtunk ki a világon.

Másnap aztán a Volkánon, egy olyan kis hegyen, mintha vagy husz Svábhegy egymás tetejébe volna rakva, keresztül-kapaskodván, szerencsésen megérkeztünk Abrudbányára.

(Lásd a képet 556. oldalon.)

(Folytatás következik.)

A saját vasutal bíró gőzkocsi.

Sokan megkísérlették már oly gőzkocsi készítését, mely vasut nélkül a közönséges utakon is járhatna. És e nemből igen jeles gépek jöttek létre, melyek csudálatot gerjesztettek maguk iránt, de különböző oknál fogva nem jöttek gyakorlatba, mert még mindig valamely hiányban szenvedtek. Új-York utcáin többször lehetett így kocsit látni, de azért még sem lett általánossá használata.

Most egy angol, Hamilton, a talányt megoldottnak véli. Az ő vonatgépe, melyet rajzunk mutat, közönséges kocsin 400 mázsát egy óra alatt fél mérföldre elvisz, még pedig oly uton, melynek meredeksége minden 17 lábra egy lábat emelkedik.

E gép főalkatrésze elől a kormánykerék, mely által annak tetszés szerinti irányt adhatni; továbbá az első kis-és hátulsó nagy-kerekeken levő talpak, melyek a kerekekkel együtt forognak s ezek alatt a vasut sineit helyettesítik. E talp tehát nem egyéb, mint vasut-sinezet, melyet a gép magával visz, kereke elé lerak, s midőn ez átfutott rajta, ismét fölszed s magával visz. E gép tehát szintén vassinen és vasuton jár, csak hogy e vasutat magával s kerekein hordozza. E talp több kisebb részekből áll. Midőn egyiket a kerék átfutott, ezt hátul a gép fölemeli s elől már másikat tesz le helyette.

Hasonló gépek nagy szolgálatot tehetnének olyféle vidékeken, mint a mi alföldünk, ha hogy szerkezetük tökélye megengedné, hogy gyakorlatba jöjjenek. Az orosz kormány, már vett is több ilyen gépet, Oroszország határtalan pusztáin használandó. A kitaláló hasonlólag néhány dél-amerikai állammal van alkudozásban, melyek e gépek fontosságát szintén felfogták, a néptelen rónákon szükségtelemnek tennék a vasutak építését és mégis ezek áldásaiban részesítenék a vidéket.

Hasonló nagy szükség volna ezekre a nyugati államokban, a hol a gyér közlekedés nem teszi nyereségessé a vasut-építést, de az ökörszekereken eszközölt szállítás meg nagyon késlelteti azt. Egyáltalában minden oly vidékre,

a hol gyér népesség miatt vasutat még nem lehet építeni, áldáshozó lesz e gép alkalmazása — ha hogy használata gyakorlatilag is előnyösnek bizonyul be.

Nyelvészeti emlékek a XVII. századból.

Közli Papp Miklós.

I.

(A levél külső címe elveszvé, nem tudhatni kinek van írva.)

A levél bel tartalma:

Zolgalok kegelmednek mint io akaro bizott vramnak adgion Isten sok jokat es hossu eletet kegelmednek.

Uram az mj (mi) kegelmes vrunkat *) Isten az világbul kiveve=talan mégh kegelmednek mégh hírével nem volt.

Engemet oda az Portára küldött kj (ki) vala az hatalmas Chazarhoz es Dernis Passahoz mert akkor nem vala hirunkel hogy Murath Passa eő Nagsága az feő vezér az testamentárius. Uraim küldöttek vala, es kegelmednek is küldöttek vala levelet, de Illyen okon hogy megh eskessem kegelmedet hogy én velem eggüt nem mást hanem az kit vrunk hagiót kepeben Fejedelemmé **) s botot Zazlot vizünk neki az Chazártól. Én nem Itélem hogy megh kellessek azdaz levelet küldenem kegelmednek minthogy hit alat hadtak hogj megh mutassam kegelmednek.

Itt én minden dolgat veghez vittem Muratt Passával eő nagyságával, az kegelmed dolga Chak az az hogy vigiazzon ott, es az Cházár levelében megh vagion nevezve kichoda legjen az Feiedelem, de migh el nem temetik az testet nem zabad vrunkat adigh megh nevezünk, hanem chak Promonealia kegelmed, Commendalia nem lezen gonoz vra kegelmednek. Eltesse Isten sokaig kegelmedet is egesssegen. Datum Nandor Albae 24 Januar Anno 1607.

T V D Stor:

Thomas Dobaj m. p.

II.

A levél kül címe:

Spectabilibus Magnificis Generosis Egregiis ac Nobilibus nec non Prudentibus ac Circumspectis Dominis Nobilibus Magnatibus, et inclitis trium nacionum regni Transilvanie Statibus et ordinibus simul vel dissim: constitutis.

Dominis fratribus et amicis nobis observat. Cito.

A levél bel tartalma:

Spectabiles Magnifici Generosi stb.

Az haydusagnak miként giülekeznek, es az Teörökkel Tattarral egiet (egyét) értvén mineőmeo nagy vesszedelmes es hazánknak ártalmas dolgokban igiekeznek, hisseők hogy kegelmeteőknek tudására vagion, kik ha eleő mehetnek dolgokban, nem csak ez a föld, es azzal egieőt zep hazánk es minden zabadsaghunk vez ell hanem Erdély orszaghis bizonniossan megh romol. Illik azerth, hogy illyen keőzeőnseghes vesszedelemnek Ideyen ez két orszagh egieit értvén, egy masnak segitseggel legien, es az reaiok keövetkezendő vesszedelmet roluk mindenkeppen elforditchuk.

Annak okaert bochiassuk kegelmetekheőz feienkent Baraniai (Baranyai) Miklos uramat ky által beővsegesen izenteonk kegelmeteknek, kerőniők kegelmeteket zeretettel, ez keőzeőnseghes orzagunknak illyen nagy zeőksegebe mutassa megh hazaiához walo zeretetit. Az ket olah orszagh segitsegewel egieőt, menteöl nagioh haddal lehet, es howa hamarabb Jeőieön kj ez zegeny feőldnek segitsegere, eleőzeris Debrecen fele, az Haydusagott haycha megh, awagj ozlassa el, onnánd az howa az zeőksegh kévwannia hazánknak oltalmara odasiessen. Im mys (miis) az Ide valo wrakkal es Warmegiekkel kij miniaion zeretettel ayanliak maghokat es veleők egieteömbe kézek hazaiok mellet mindent chielekedny, ky zalliwk, es az Haydusagh ellen ez feőldet mindenkeppen oltalmazny igiekezwnk.

Hwzzwk ***) (hisszük) azerth hogy kegelmeteők is megnem vonnia maghat, hanem ez keőzeőnseghes hazánk zwksegebe segitsegewel Jelen lezen, ky ieowendeőben is kegelmeteknek mind feienkent mindenek eleőt dicheretes es hoznos lesen.

Tarchja megh Isten kegelmeteket is eghesseghben. Cassovie die 12 Nuvembris Anno 1607. — Fratres amici seruitores paratissimi.

Sigismundus Forgach mpr.

Comes Nograd.

And. Docy mpr.

Comes Barsensis. †)

*) Boeska István. Meghalt, vagy, miként legtöbbben állítják, Kátai Mihály méreg által megölte 1606. december 29-kén.

**) Boeska végrendeletében az ország nagyjainak Homonnai Bálintot ajánlotta utódjául a fejedelmi trónba, de az erdélyi rendek a kolozsvári országgyűlésen 1607. február 8. napján a Senyei Pongrácz, Szilvási Boldizsár és Dérsi Petki János javaslatára Rákóczi Zsigmondot választák fejedelemmé.

***) Ugy látszik e levél írója a w betűvel nem igen volt tisztában, mert hol v-nek, hol i-nek, hol u-nak, hol pedig ű-nek is használja.

†) Mind két levél az eredetiből van szóról szóra lemásolva.

P. M.

T Á R H Á Z.

Kakas Márton hányja a falra a borsót.

Az, hogy színházunknak operája is van, igen szép és helyes dolog. A dalművészet muzsája épen olyan jogosított testvér e csarnokban, mint a szavalóművészeté; s az megint tévedne, a ki ezt a pesti nemzeti színházról

kiküszöbölve akarná látni. Arra, hogy opera-társaságunk legyen, más egyéb nem elmondani való okaink is vannak; de — ennek a társaságnak egyenesen magyar nemzeti operatársaságnak kellene lenni. Ha az igazgató azt mondaná a közönségnek: „ime uraim és dámaim, itt van egy magyar operatársaság, van egy magyar sopran énekesnő, egy magyar drámai énekesnő, egy tenor,

egy bassista, egy bariton, néhány segédszereplő, 12 férfi és 12 nő kardalnak, mind valóságos magunk emberei; tulajdon csontunk és vérünk és hangunk, tekintetek úgy, mint a mi sajátunk,“ ennek volna valami értelme. Nem zaklathatná senki az igazgatót, hogy ez vagy amaz nem olyan jó, hogy a világon jobb ne volna nála, ha tenné, azt mondanók rá: „igen: de ez a mienk, s nekünk jobb nincs; a mi feladatunk a nemzeti művészetet emelni, nem pedig az idegent meghonosítani.“ Ha ezt az elvet tűzné ki magának egy igazgató, először volna valami elve; másodszor olyan elve volna, mely mellett lehetlen megbukni; mert ha a közönség el nem volna kényeztetve nagy áldozatokkal itt tartott idegen ajku művészek által; azt, a mi a magunk emberségéből kitelik, jónak találná s meg volna vele elégedve; ezek nem kerülnek elviselhetetlen áldozatokba s különösen nem volnának ingerelve követeléseiket az idegenek díjához mért arányra feleslegizni; mert a megelégedés legerősebb alapja mindig az, hogy mást ne jutalmazzanak jobban, mint minket. Nekünk szegény újságíróknak gondunk volna őket úgy insinuíni a közönség kegyelmébe, hogy a jó magyar publikummal soha senki fia el nem hitetné, hogy lehessen még valahol a világon ennél tökéletesebb opera s a ki fitymálózni próbálna, azt majd elszoktatnók róla becülettel.

Hanem hát a mostani és még inkább az elmúlt (és absit omen! a jövő) évek rendszere ezt az elvet, a mi mellett külön dolga lett volna az igazgatónak a Dalai Lámánál, önként elvette magától s legelőször is megtörte azt az acél firmamentumot maga fölött, mely szerint a pesti magyar színháznak csak magyarul beszélő színész lehet rendes tagja. Azóta hallottunk olasz éneket és elcsufított magyart, mely rettenetesebben hangzott az olasznál; azóta hallottunk 12 ezer forintos fizetésekről beszélni; azóta kezd közönségünk elérhetetlennek után vágyódni és nincs semmivel megelégedve, a mit adnak neki. Természetes! Lerontottuk a védvámrendszert; előttünk állanak a világ műkincsei, minekünk csak válogatnunk kell azokból; az igazgató dolga őket egymásután megszerezni, a színház dolga pedig — megbukni. Szemelláthatólag, feltartóztatlanul megbukni, megbukni olyan arithmetikai pontossággal, mint a millyen pontosan törlesztődik, vagy kétszereztetik egy kapitalis 12 esztendő alatt anatócismus útján.

Ha egy gazdag urat, kinek 100 ezer forint évenkénti jövedelme van, hallunk panaszkodni, hogy nem élhet meg, nem jöhet ki, mert mindig 120 ezeret ad ki s így előbb-utóbb tönkre kell jutnia; nem igen természetes-e, hogy azt mondjuk neki: „jó uram, adj ki husz ezerrel kevesebbet, vond össze a költségeidet.“ — „Hiszen már redukáltam, a mit lehetett; lehúztam a béreseim, napzámosaim fizetéséből; eladtam a birkáimat, mert nagyon sok szénát ettek meg, s hogy gyertyát ne égessek oda haza, minden este écartézni járok.“ — „De uram, jobb volna ha a béreseid száma helyett a lovászaid és peczérideid számát kevesbítetéd, s ne a birkákból adtál volna el, hanem az angol paripákból, s inkább égetnéd otthon a gyertyát, minthogy écartézni jársz, mert az többbe kerül.“

Igy van a mi gazdaságunk is. Színházunknak van 100 ezer forinton felül menő évi jövedelme, s nem tudunk megélni belőle; pedig hiszen mindent elkövettünk már, hogy jól gazdálkodjunk: — a drámai színészek fizetésének 1850 óta lehúztuk egy negyed részét, a drámaírók jövedelmét az első két előadás helyett az első háromból adjuk ki, a szabadjegyeket megtakarítottuk a szerkesztők és drámaíróktól; még sem üt össze a kiadás a bevétellel; „de uram, ne a birkát, hanem az angol paripát!“ Ugyan akkor, midőn e gazdálkodási elvek a fentebbi reductiókat létrehozták, ugyanazon operai tagok fizetései 1, 2, 3 ezer pengő forinttal feljebb emeltettek, minden látható ok és szükség nélkül (ez még régen történt), ugyanakkor midőn a drámaírók belépti jegye, mint fölösleges kiadás, gazdálkodási elvből elvétellett, hoztunk ide novemberi vásárra egy híres énekesnőt vendégül, a kinek 500 pft. fellépti díjt fizetünk egy estére, úgy hogy marad a kaszánkban 5 ft. egy előadás után, olyan hónapban, olyan vásár idején, a mikor a magunk erejéből is tele színházunk volna. Tehát még nem elégszünk meg azzal, hogy drága operatársaságunk van, hanem ennek a tetejébe hozatjuk derűre borúra a világ minden első énekesét, tánczosnőjét, egy évben négyet, ötöt, a mellyeknek mind van annyi esze, hogy épen vásárra érkeznek ide.

De hát kinek a kedvéért történik ez így? Erre a kérdésre sokszor hallottuk már ezt a feleletet: „hja, ha így nem teszünk, a páholy-közönség, a mágási osztály majd megharagzik s nem jön a színházba. Erre először is az az ellenvetésem, hogy nem a páholyközönség a színház egyedüli ura, másodszor a páholyközönségnek legalább fele nem mágás, és harmadszor nem képzelem magamnak azt a magyar mágást, a ki ilyen gondolatot kimondjon, a ki azért a nemzeti színházat elhagyja, mivel az nem alkalmazza magát az ő izléséhez, vagy felelőssé tegye magát annak baleseteiért, a mikbe az ő privatpassiójának kielégítése kedvéért jutott; ellenkezőleg nagyon sok és tekintélyes főurat ismerek, a ki szerény véleményemet osztja s a gazdálkodási rendszert a luxus-artikulusokon kívánja kezdeni.

Majd még jobban is illusztrálom, mit nevezek luxus-artikulusnak?

Az idén a dráma jövedelme volt nálunk mintegy 52 ezer forint, az operáé 50 ezer. A drámai tagok fizetésére, írók díjazására stb. kiadatott mintegy 34 ezer frt. (aligha többet nem mondtam, mint kevesebbet), az opera elnyelte az egész 50 ezer forint bevételét, — elnyelte a drámatól megtakarított fölösleget, elnyelte az országos segély 14 ezer forintját — és elnyelt még azonfelül 16 ezer ft. deficitet. S még ha az opera nyelte volna el! ha ez a pénz, ez a Dárius kincse, nagyszerű kiállításokba; díszletekbe, fénybe, pompába volna beruházva; de egyenesen ráment az operai és ballet-tagok, operai és ballet-vendégek honorariumaira. Egy olyan szegény színház, mint a miénk, a mellynek beesik a tetején az eső, szétrongyollanak a díszletei; nem aggódik 5—6 s több ezer forintnyi fizetéseket adni egy tagnak, 3—4 ezer forintot egy

kéthetes vendégnek, és ugyanakkor egy másik, jól kereső szakosztály képviselőit aránytalan mellőzéssel elkedvetleníti, s a dráma jövedelmeit csupán csak egynehány egyéniség comfortjának áldozza, míg ugyanazon drámáról leszakad a ruha; míg a népszínműnek nincs egy jó csizmája, a mit felhuzzon, annak a szegény jó öregbérésnek, a ki olyan jól megiszolgálja a kenyérét. Tovább megyek.

A színház női tagjai maguk tartoznak színpadi öltözékeiket kiállítani: e végett kap mindegyik ruhapénzt. A mennyi egy drámai primadonna ruha pénze; kétszer annyi (!) egy első tánczosnéé (!!) és pengőben annyi, mint amasé váltóban, egy első énekesnőé. Már pedig drámai szabó és operai szabó közt talán csak még sincs különbség. Hogy az énekes hangját jobban fizetik, mint a szavalót, erre lehet argumentum, de hogy az énekes ruháját is jobban fizessék, mint a szavalót, ezt magyarázza meg, a ki tudja.

A külföldi énekes, a mellett, hogy énekes, még színész is; nemcsak énekel, hanem játszik is: a mi énekesünk ezt fölöslegesen tartják; maga a kritika is azt tartja, hogy ez csak a drámai színésznek dolga. Ugy-ugy leszüdjük szegény komédiásokat, ha ezt, vagy amaszt a mozdulatot helytelenül tették, ha nem iparkodnak utolérni Talmát, Rachelt; de hogy az énekes-művész még játszsza is azt a szerepet, a miben énekel, hogy vegyen példát Roger, Viardot Garcia játékáról, ugyan kinek jutna eszébe ezt követelni? nálunk legfölsőlegesebb kiadás operai előadásoknál a gázvilágítás, mert itt az éneken kívül nem kap semmit az ember, tehát azokat sötétben is el lehetne hallgatni, és még eddig nem támadt szörnyeteg, a ki ezt megmerte volna mondani; a ki napvilágra hozta volna azt a kérdést, hogy az operai művészeknek is kell valami egyébbel hatni tudni, mint a pusztá hanggal, s hogy ha operáinkat nemcsak énekelnek, hanem játszanak is, akkor majd olyan operák is megállhatnának a színpadon, a mikben nincs korcsolyatáncz, dupla zenekar és aranyos processio: egy szóval, hogy a színház operai tagja is tartozik színész lenni, nem pedig Kammersänger.

A drámaszemélyzet évenként betanul 40—50 új darabot, az operaszemélyzet betanul kettőt, vagy ha sokat, hát harmadfelet.

Ha valami gazdálkodási rendszabály van hozva, az a drámára nézve mindig áll; az opera kivétel benne. Ime legközelebb Lászlónak, ki mindig teleházakat csinált, félbe kellett a vásár alatt szakítani vendégszerepléseit, mert ez szabály; de Viardot Garcianak lehetett szombaton fellépni, mert az kivétel.

En világért sem akarom a közönséget az opera ellen ingerelni; én azt mint művészetet tisztetem, mint élvezetet, magam is szeretem; több operai tag buzgalmáról, tehetségeiről, hazafiasságáról elismerő fogalmaim vannak; nem is szeretném, ha azok, kiket becsülendő kivételeknek tartok közöttük, az általános elvtelenségből származó panaszt személyük ellen intézett vádnak tekintenék; valamint egyáltalában senkit én személyesen felelőssé nem akarok tenni, nem kárhoztatok egyes embereket, legkevésbé magát az igazgatót, a ki egy talpig derék, becsülendő ember, jó hazafi, okos, tapasztalt férfi, a kit személyesen tisztetek, becsülök, szeretek, a kinek érdemeit, ha én nem emlegetném is, emlegetnék azok a falak, mikben színházunknak gazdag jövedelem-forrást épített, s ki maga is egy szomorúan széthulló ügyet vett át évek előtt, s elismerést érdemel, hogy azt nagy népszerűsége, erős összeköttetései, buzgalma és áldozatai által ennyire is össze bírta tartani; — hanem hiányosnak tartom egyenesen a rendszert, mely mellett a színháznak lehetetlen prosperálni; ha nem tudom miféle angyalt hoznának is ide igazgatónak, s nem tudom, miféle bölcseségből válogatnának is számára ellenőrző bizottmányt. (Elismerem, hogy a mostani mélt. bizottmány tagjai is bölcs és jó-akaratu férfiak.)

Megint csak oda térek vissza, hogy ennek a színháznak szüksége van egy fényes nevű, próbált jellemű, népszerű, hazafias indulatú, forangu igazgató mellett egy szerény, de maga helyén erélyes, műértő, szorgalmas, számítani tudó, előrelátó, szakadatlan türelmű, emberekkel bántó tudó, részrehajlatlan, mindenben jártas, tudományos készségű, megvesztegethetlen tisztakezü és tisztaszívű, minucziózus pontosságú művezetőre; a ki a maga alapelveiből kiindulva, szabad belátása szerint vezethesse a színház belügyeit; a külügyek bölcs vezetése elég sok és elég diszes foglalkozásul maradván az intendansra.

Akkor lehetne reménység, hogy az opera és dráma megférjen a színházban, s egymást és a színházat meg ne rontsa, hogy ne csak a művészek évdíjai, hanem a művészet is emelkedjék évről évre; az egész elv ebből áll: minden tehetséget úgy és annyira használni fel, a mennyire jutalmazva van, s minden tehetséget úgy és annyira jutalmazni, a mennyire hasznos tagjává engedi magát képezni az intézetnek. Ez a kettős sarka annak a rendszernek, mely mellett (szerény nézetem szerint) a színház tisztességesen fennállhat.

Engedelmet kérek tovább is beszélhetni, ha szóhoz jöhetnek.

Kakas Márton.

Utóirat. A balletről azért nem szóltam semmit, mert úgy sem képzelem, hogy ezt még valaki jövő esztendőre is meg akarná tartani; mikor a színház maga is tud már lábujj-hegyen járni.

K. M.

Irodalom és művészet.

Vettük a „Hirmondó“ című néplap f. hó 16-án megjelent első számát is, czél szerű felosztással és olvasó-közönségéhez mért következő tartalommal: „Mi újság a fővárosban?“ „Mi újság a vidéken?“ „Vásári és piaci hírek.“ „A pesti vásár.“ „Egy gözhajó elézése a sik tengeren és egy rajta utazott magyar család borzasztó vége.“ „Szerkesztői üzenetek.“ „Haramia banda a havason.“ „Jókaitól.“ „A kis béres.“ „Petőfi újabb verseiből.“ „Rövid predikációk.“ I.—II. Erkölcsi elmélkedések, Prófétától. „Beszélgetések min-

— (Nyilvános köszönet.) Helységünkben már rég szükségeltetett egy új jegyzői lak, mert a régi már annyira romladozott volt, hogy annak évenkénti javítása tetemes költségünkbe került, másrészt meg annak egész alakja olyan volt, hogy céljának egyáltalában meg nem felelt. Községünk előjárói végre elhatározták egy új jegyzői lakás építtetését, mely célhoz méltóságos Sina Simon báró ur, kinek jótékony, s hazafias adakozási országjárte ismeretese, száz pengő forinttal járult. A nagylelkű báró ur e nemes tettét sietűnk nyilvánosság elé hozni, legmélyebb köszönetünk mellett. Kelt Kis-Székelyben, nov. hó elején 1858. Bereczk István jegyző.

(Halálozás) Kocsi Horváth Zsigmond ur életének 46-ik évében, f. é. nov. 15-én délelőtti 10 órakor, tüdőorvadásban meghalozott; gyászolják neje, Sándor és Amália gyermekei. Béke hamvaire!

Egyveleg.

+ (Új találmány.) Most meg olly tollakat találtak föl, mellyekkel egész oldalt tele lehet írni, mialatt legfeljebb kétszer kell tintába mártani. Ez ugyan nem valami egetrázó találmány, de azért jó keletet jósolunk az illy tollaknak, mert a gyakori mártogatás nem a legkellemes dolog.

Színházi napló.

Péntek, nov. 12. „A szép marquisné.“ Eredeti drama 4 felv. (Az alap-észme Balzac regénye után). Irta Körér Lajos. Botrányosan rossz előadás. Egyik jelesebb színész nem tudta szerepét, de nem csuda, mert nagyon hosszú volt, azaz néhány szóból állt.

Szombat, nov. 13. Viardot-Garcia Paulina asszony énekesnő negyedik föllépteül: „Norma.“ Opera 2 felv. Zenéjét szerzette Bellini.

Vasárnap, nov. 14. „Bányarém.“ Eredeti népszínmű 3 felv. Irta Vahot Imre. — Az előadás után Tóth Soma „Palotása“, lejtetett el a közönség élénk tetszésnyilvánítása közt.

Hétfő, nov. 15. „Fenn az ernyő, nincsen kas.“ Szigligeti 100 aranyos vigjátéka 3 felv.

Kedd, nov. 16. Viardot-Garcia ötödik föllépteül: „Proféta.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Meyerbeer.

Szerda, nov. 17. Először: „Falusiak.“ Eredeti vigjáték 3 felv. Irta Szigeti József. — Zajos hatás, derűség, jó kedv, taps, kihívások stb. Határozott tetszés. Főszerep Szigeti kezében — ez menté meg a különben nem erős alkotmányu művet.

Csütörtök, nov. 18. Viardot-Garcia hatodik föllépteül: „Hugonották.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Meyerbeer.

Szerkesztői mondanivaló.

4127. Földesi György. Szívesen üdvözlök ön. A levél nagy része alytalan, sőt igazságtalan gyanúsítás. Abban a 4-ik számú házban nincs senki, a kit ön vádja illethetne. Ott csupa szedő, nyomdász, pénztárnok, expeditor, gépész, üntész, könyvkötő, gépfűtő, kerékhajtó, újsághajtogatató, házimester stb. van; ollyan egy sines, a kit ön keres. A „két ok“ pedig épen rettenetes; nevétség, kimondani. Furcsa, hogy ön mindent olly könnyen elhisz, csak az nem jut eszébe, a mi szintén eszébe juthatna: hátha nem itt, hanem ott volt a hiba? — A minthogy ott is volt. Vagy tárgy, vagy előadás nem illett ide — a mi felfogásunk szerint. A mi jó és ide illő volt, kiadtuk az álnév alatt is; ámbár az írást azonnal fölsimítottuk. Adjuk a legközelebbit is. Kérjük, használja ön a szigorúságot ne csak mások, hanem néha önmaga iránt is, s emlékezzék meg ollykor a költő ama mondasára: „ne feledd a tért!“ Szíves viszonzlást!

4128. G. Kisfalud. Köszönjük a szíves utánjárást és elmés tudósítást. Az illető adományozónak nagy megnyugtatóra szolgált meg tudni, hogy az adomány kézhez érkezett.

4129. Egy őszinte szó. Azon lapba való, hol a megtámadás történt. Pusztá személységed, melly a közönséget épen nem érdekelheti.

4130. Fejedelmi jutalmazás. Legtöbbet ér a kisérő levél, illyképen: „Mintha látnám, mint kiált fel t. szerk. ur: megint egy tűzfa poéta! De azazal vigasztalom magamat, hogy a tűzfa is arra hajlik, a merre az ember akarja, csak kiszáradva ne legyen egészen: így hát ha e darab tűzfából nem is válik valami énekes furulya, talán a törzsből lehet valamit faragni.“ Jó, hogy tudja magát vigasztalni; mi még a tűzfát sem látjuk, nem hogy furulyát avagy valami faragni valót.

4131. Besztercebánya V. V. — A kívánt czéla ajánljuk Ballagi nagyobb magyar nyelvtanát s Ney Ferenczét, Ollendorf rendszere szerint. Kaphatók minden könyvárusnál 2 ftón; 48 ftón. (Szerk.) — A küldött összevágott küldjük lapjaink 1859. évi jan. — júniusi folyamát. (Kiadóhiv.)

4132. M. Sziget. Sz. K. — Nem utirajzot. Mikor? Bis dat, qui cito dat.

4133. Új-Gyalla. G. J. — Denique mondott szóból ért az ember. Most már világosan értjük, mi az önök kívánsága, s miután azt teljesíteniünk hatalmunkban áll, szívesen meg is tesszük azt. A közelebbi számok tegyenek arról tanúságot. — Hanem azt el kell önöknek ismerniök, hogy az első felazólalás nem volt eléggé világos. Egyebet nem is állítottunk.

4134. Talabor. Idővel lehet belőle valami. — A mostani küldemény még csak jó indulatról tesz bizonyosságot. De ezzel itt be nem érjük.

4135. Lőcse K. L. — Vettük a szép rajzokat, de magyarázat nélkül azokkal sem mire sem megyünk. Várjuk, bár nem nagy terjedelmű less is. Tehát: quis? quid? ubi? — Különben üdvözlök a művészt.

4136. Heves. H. G. — Tudomásunk szerint a „Mezei Gazdaság könyvének“ V-ik kötete sajtó alatt van. Igaza van önnek, midőn azt mondja, hogy most a hosszú esték beálltával volna legtöbb ideje olvasásra a gazdának. Reméljük, hogy ennek megfontolása siettetni fogja a munkának mielőbbi kikerülését a sajtó alól.

4137. A csokráló. Statarium elé való.

4138. A Pesti Napló újdonságrója a „Vasárnapi Újság“ érdemét „nem kívánja“ tagadni a tekintetben, hogy „fejté az olvasmányát s gyarapítja az olvasók számát.“ Köszönjük az érdemes férfúnak ezen önmagáról megfélekedező nyilvános elismerését. Egyéb vallomást a V. U. e helyről nem is várt; sőt egyebet nem is állított, mert — a többi ebből következett.

+ (Nevezetes aranylakodalm.) Egy gallicziai helységben nemrég aranylakodalmat tartottak, mellyben összesen 200 rokon vett részt, kik közül 56 unoka volt. A vőlegény 1787-ben született s 1806-ban megnősült, melly után nemsokára katonaság közé soroztatván, 1817. évig szolgált. Haza bocsátatása után nejevel még 12 gyermeket nemzett, kik a családot mai napig 200-ra szaporították.

+ (Prager Róza) annak a nőszemélynek a neve, ki jelenleg Berlinben arra tanítja a nővilágot: hogy lehet őt tüvel egyszerre megkötni egy pár harisnyát. Egy tallér óránkénti díjért találmányára szívesen megtanít akárkit.

+ (Egy angol borbély), ki magát Carodus professornak nevezi, hirdeti: hogy 60 percz alatt 70 szakált leborotvál, s ezt már tetteleg be is bizonyította egy színházban, midőn 70 munkást négy perczrel kevesebb, mint egy óra alatt olly tisztára borotvált, mint a tenyerem. Borbély uramat a közönség úgy megtapsolta, mint akármelylek jeles színművész.

+ (Miss Ella), ki pár év előtt a pesti német színpadon is nyargalászott, mint egy német lap írja, jelenleg a londoni circusban mint férfi szerepel. Már régebben is szárnyalt az a hír, hogy Miss Ella nem nő, hanem férfi, de hitelen még eddig senki sem tudta bebizonyítani.

4139. Ugyane ak a Pesti Napló újdonságrója, ismer több olvasót, ki úgy nyilatkozott, hogy a V. U.-got csak a „Szerkesztői mondanivalók“ című rovatért tartja. Ezt azért volt kár olly fennszóval kimondani, mert e példa által felbuzdítva, akadhat majd olly érdemes férfi, a ki olly lapot fog most kiadni, mellyben egyéb sem lesz, mint „szerkesztői mondanivaló.“ Am próbálja meg, a ki olly hamar elhiszi, a mivel őt „több olvasó“ olly könnyen felülteti, azaz: a mit ő maga mesél magának. — A V. U. újdonságrója biztosíthatná a P. N. újdonságróját, hogy neki épen e napokban volt találkozása olly olvasókkal, a kik 5 év óta olvassák a V. U.-ot s csak a P. N. fentebbi fölfedezése által tudták meg, hogy illy rovat is van e lapban. Eddig észre sem vették. Hanem megígérték, hogy ezentúl azt is elolvassák. — Ez azonban nem mese.

Pesti hetivásár.

November 16-án. — Ausztriai értékben.

Buza 1-ső rendű 3 forint 75 krajczár, 2. rendű 3 ft. 56²/₃ kr., 3. rendű 3 ft. 35 kr.; kétszeres 1. rendű 2 ft. 36²/₃ kr., 2. rendű 2 ft. 23¹/₃ kr., 3. rendű —. Rozs 1. rendű 1 ft. 91²/₃ kr.; 2. rendű 1 ft. 85 kr., 3. rendű 1 ft., 78¹/₃ kr. Árpa 1. rendű 1 ft. 70 kr., 2. rendű 1 ft. 65 kr., 3. rendű —. Zab 1. rendű 1 ft. 51²/₃ kr.; 2. rendű 1 ft. 45 kr., 3. rendű 1 ft. 38¹/₃ kr. Kása 1. rendű 5 ft. 85 kr.; 2. rendű 5 ft. 65 kr.; 3. rendű —. Tengeri 1. rendű 1 ft. 65 kr.; 2. rendű 1 ft. 51²/₃ kr.; 3. rendű 1 ft. 38¹/₃ kr.; egy pesti mérő. Egy kenyér 80, 66²/₃, 52¹/₃ kr. Egy zsák burgonya 1 ft. 35 kr., 1 ft. 25 kr., 1 ft. 15 kr. Borju 16 ft. 80 kr., 13 ft. 65 kr., 10 ft. 50 kr.; birka 4 ft. 20 kr., 3 ft. 25 kr., 2 ft. 50 kr.; tojás 2¹/₂ kr. darabja; egypár öreg tyúk 90, 80 kr.; egy pár nyársra való csibe 80, kr.; egypár kappan 1 ft 5 kr.; egypár réce 1 ft. 25 kr., 1 ft. 15 kr.; egypár lud 2 ft. 50 kr., 2 ft. 10 kr., 1 ft. 65 kr.; egypár pulyka 2 ft. 90 kr., 2 ft. 50 kr., 2 ft. 10 kr.; 1 font borjúhús 26²/₃, 23¹/₃, 20 kr.; 1 font sertéshús 26²/₃, 23¹/₃, 20 kr.; 1 font nyers szalonna 33²/₃ kr.; 1 font haj 33²/₃ kr.; 1 font disznózsír 33²/₃ kr.; 1 font tehénzsír 66²/₃ kr.; 1 font vaj 66²/₃, 60, 52¹/₃ kr.; 1 font repceolaj 33²/₃ kr.; lenolaj 33²/₃ kr.; friss tej 8¹/₃, 7¹/₃ kr.; tejföl 33²/₃, 30 kr.; szilvapálinka 40 kr.; törkölypálinka 30 kr.; rozspálinka 26²/₃ kr.; szesz 30 kr.; 6 bor 20, 16¹/₃ kr.; új bor 13²/₃, 10 kr.; ser 10 kr.; eczet 10, 7¹/₃, 6 kr.; borsó 10 kr.; lencse 10 kr.; bab 7¹/₃ kr.; köleskása 7¹/₃ kr.; árpakása 7¹/₃ kr., egy itcze. Egy koszu vereshagyma 33²/₃, 20, 10 kr.; egy adag savanyu káposzta 13¹/₃ kr.; egy mázsa széna 2 ft. 10 kr., 1 ft. 85 kr., 1 ft. 65 kr.; 100 kéve szalma 6 ft. 30 kr., 5 ft. 25 kr., 4 ft. 40 kr.; 20 darab tojás 40 kr. (P. N.)

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. napvár	Gör.-orosz napvár	☉ Nap-		Izraelit. napvár	☾ Hold-				
			kelet	nyug.		kelet	nyug.			
November			Nov. (ó)		Kislev		ó.	p.	ó.	p.
21 Vasárnap	C 26 BA. a.	C 25 BA	9 E 26 On.	7 12 4 19 14			4	5	7	55
22 Hétfő	Cziczelle sz.	Cziczel.	10 Erastus	7 14 4 18 15			5	0	9	16
23 Kedd	Kelemen p.	Kelem.	11 Victor	7 16 4 17 16			6	9	10	24
24 Szerda	Kereszt. Ján.	FlórEm.	12 Al. János	7 17 4 17 17			7	33	11	14
25 Csütört.	Katalin sz. v.	Katalin	13 A. sz. Jan.	7 18 4 16 18			8	58	11	50
26 Péntek	Konrad. Zor.	Vác. r.	14 Fülöp a.	7 20 4 15 19 (Es.im.)			10	12	0	16
27 Szombat	Virgilius p.	Virgil	15 N.k.e. bjt.	7 22 4 14 20 Sab.			11	39	0	38
Holdnegyed : ☾ Utolsó negyed 27-én 6 óra 51 perczkor este.										

Holdnegyed: ① Utolsó negyed 27-én 6 óra 51 perczkor este.

TARTALOM.

Felsőbüki Nagy Pál (arczép). — Az ördög árka. Bonyhay József. — Zrinyi a költő (XII. vége). Pauler Gyula. — More patrio (folyt., 2 képpel). Jókai Mór. — A saját vasutal bíró gózkocsi (képpel). — Nyelvészeti emlékek a XVII. századból. Papp Miklós. — Tarhaz: Kakas Márton hányja a falra a borsót. Irodalom és művészet. Egyházi és iskolai hírek. Közlekedés. Közintézetek, egyletek. Mi újság? Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Pesti hetivásár. Heti naptár.

Felelős szerkesztő: Pákh Alber (lak. uri-utca 12. sz.)

PESTI LIPÓT-VÁSÁRRA.

A pesti Lipótvásár s — az új pénz.

A Pesten éven át tartatni szokott négy vásár közül leggyengébb szokott lenni a *novemberi*, vagyis *Lipótvásár*. Okát nem nehéz megfejteni.

Ilyenkor már rendesen beköszöntött a zord időjárás; az utak megbomlanak. É miatt sokan kénytelenek még azok közül is kimaradni, kiknek különben szükséges volna megjelenniük. Továbbá, e vásár tárgyait, a téli szükségeket fedező cikkeket, már e vásár ideje előtt minden jó gazda nagybárá beszerzte, ha csak telt tőle, s ekkor már kevés pótlandó van.

Például a tavalyi Lipótvásáron is különösen a kézmű-árak forgalma volt igen csendes; még az ilyenkor legkelendőbb posztó is csak egy-két vevőre talált. A gabonafélék után nem is kérdezősködtek. A gyapju ára 8—12, sőt a finomabbé 15—22 pftal hanyatlott, s egyetlen külkereskedő, egy svajczi, szedett csak össze nagyobb mennyiséget, úgy hogy a 35,000 m. készletből alig 10,000 m. lőn eladva. — Aránylag legjobb vására volt a készített bőrnek. Kenderre is meglehetősen szűk vevő mutatkozott; de kevés kelt, mert árát magasolták. A bor kelete is mutatott élénkséget; de csak annyit, hogy e miatt még ára sem emelkedett. A zab és kukorica is élénkebb forgalomnak örvendett, de ez is csak a helybeli szükségére szorítkozva. Ugyhogy a tavalyi Lipótvásárról el lehet mondani, miszerint nagyban alig történt egykét vétel, s gyér forgalma csak a helyi szükségét fedezé.

Az üzlet e pangására, a főnebb elősorolt okokon kívül, még nagy befolyással volt a nagy pénzhiány, és a kereskedelmi világban azon időben napirenden levő számos bukás, mely a hitelt s bizalmat alapjaiban megrendítette s utjába állt minden nagyobb vállalkozásnak. E miatt jelent meg oly kevés külföldi kereskedő.

E bukások már megszűntek, s jelenleg nem forognak fenn; de itt van még most is a pénzhiány, mellynek igen könnyű magyarázatát találjuk a termények alacsony árában. Ez árak pár hét óta lassu emelkedésnek indultak ugyan, de azért ez az üzlet pangásába nem fog valamely hirtelen változást okozni. És csakugyan a jelen vásáron kevés vevő jelent meg. A vásár első hete tehát e miatt volt igen csendes; a második héten pedig az itt volt vevőt eladót is elmosta a nekiindult havas eső. A fizetések kimaradása miatt nagy a panasz. A vásár általán véve alább állott a középszerűnél; sőt osznak lehet mondani. Eredményéről még bővebben szólunk.

Még egy körülmény forog fenn, melly, ha a vásár élénkségére, vagy pangására nem is gyakorolt lényeges befolyást; mindazáltal bővebb megemlítést érdemel. És ez az új *pénzváltás*. A jelenlegi Lipótvásáron az új pénz érték szerinti számítás először szerepelt. Szükséges e körül, minél körülményesebben tájékozni magát a közönségnek, mert bőven találkoznak olyanok, a kik mások ebbeli járatlanságával visszaélnak, és azokat számolásoknál, visszaadásnál, pénzváltásnál tetemesen megkárosítják.

Leggyakrabban előfordulhat pedig a csalódás és csalatás a kisebb vételnél, miután a forgalomban meghagyott és megmaradó aprópénz, az új pénz szerint másképp számíttatik, mint azt eddig megszoktuk; új aprópénz pedig még kevés jött forgalomba. Nehány hétig jártak a régi ezüst huszasok, de ismét eltűntek; vagy régi buvhelyökre húzódva vissza, vagy beváltás által a bécsi nemzeti bank pénztárába jutva.

Nem lesz azért felesleges, ha ez alkalommal e tárgyra ismét visszatérünk.

Tanuljuk meg mindenekelőtt, hogy miféle pénz nemek maradtak meg a forgalomban és mi azok értéke az újpénzben. Megmaradt a forgalomban későbbi intézkedésig, a *rézpénzek* közül: a *fél kros*, melly fél ujkr, az *egy kros* másfél ujkr, a *két kros* három ujkr ér; az *ezüst pénzek* közül: az *ezüst garas* öt ujkr, az *ötös kilenczefél ujkr*, a *hatos* 10 ujkr, a *tízes* 17 ujkr, az 1852 óta vert *huszas*, továbbá az 1820 után vert, kisebb, de vastagabb *huszas*, 35 ujkr, az 1820 előtt vert pedig 34 ujkr ér; de folytassuk tovább: az *ezüst egy-forintos* 1 ft. 5 kr. újpénzt, a *két-forintos* 2 ft. 10 kr. újp., a *negyed koronás tallér* 55 ujkr, a *fél koronás tallér* 1 ft. 12 kr. újpénzt, a *koronás tallér* 2 ft. 30 kr. újpénzt ér.

Hibáztak tehát mindazok, a kik elhitették magukkal, hogy nov. 1-éig a most elősorolt pénzdarabok is kiesnek a forgalomból, és azért az ezüstpénztől nyakrafőre igyekeztek, még törvényes értékükön alul is, megválni; holott azok nov. 1-én tul is, további intézkedésig forgalomban maradnak, azon különbséggel, hogy ez időtől kezdve az 1820 előtt vert huszas nem, mint számítani lehetne, 35 ujkr., hanem csak 34 ujkr. törvényes értékkel bír — és ezt jól megjegyezzük. Egyébiránt e huszast könnyű megismerni annak is, a ki olvasni nem tud, mert a későbbi huszasoknál nagyobb, vékonyabb, és ha kopott, vörösebb is. Ez érték-leszállítás, az ércz keverékének silányabb minősége miatt történt. Így járt az 1 pkros, melly nem, mint rá esnék $1\frac{1}{2}$, hanem $1\frac{1}{4}$ ujkr ér; a 2 pkros, melly nem, mint rá esnék $3\frac{1}{2}$, hanem 3 ujkr; az ezüstgaras, melly $5\frac{1}{4}$ helyett 5 ujkr; az ezüstötös, melly $8\frac{3}{4}$ helyett

8½ ujkr.; az ezüst-hatos, mely 10½ helyett 10 ujkr. ér; a tizes, mely 17 ujkr. ér, és nem tizenhatszad-felet, mint számítanánk.

Fölteszük az olvasórl, hogy már tudja, miszerint egy új forintban 100 új kr. van és hogy 1 pft. = 1 ft. 5 kr. újpénzt vagyis 105 ujkr. ér. Lásuk most a forgalomban maradt s főnebb elősorolt régi pénzek használatát.

A réz pkros ér másfél ujkr., tehát 1 új ftba megy abból 66⅔ darab (vagyis 66 db. réz pkros és 1 ujkr.); továbbá mivel egy 1 pft. 105 ujkr. ér: tehát 1 pftba 70 darab pkros megyen.

A réz két pkros 3 ujkr. ér; tehát 1 új ftba megy abból 33⅓ db. (vagyis 33 két pkros és 1 ujkr.); továbbá mivel 1 pftban 105 ujkr. van: tehát 1 pftba 35 db. régi kétkpros megy.

Az ezüst garas 5 ujkr.; tehát abból 1 új ftba 20 db. megy; 1 pftba pedig 21 db. — Az ezüst ötös 8½ ujkr.; tehát 1 új ftba 11⅔ db. (vagyis 11 db. ötös és 6½ ujkr.); 1 pftba pedig 12⅔ db. (vagyis 12 db. ötös és 3 ujkr.) — Az ezüst hatos 10 ujkr.; tehát 1 új ftba 10 db., egy pftba pedig 10½ db. (vagyis 10 db. hatos és 5 ujkr.) — Az ezüst tizes 17 ujkr.; tehát 1 új ftba megy 5⅓ db. (vagyis 5 db. tizes és 15 db. ujkr.); 1 pftba pedig 6⅔ db. (vagyis 6 db. tizes és 3 ujkr.)

Az 1820. és 1850. óta vert huszas 35 ujkr.; tehát megy 1 újftba 2⅔ db. (vagyis 2 db. és 30 ujkr.); 1 pftba megy 3 db.

Az 1820 előtt vert huszas 34 ujkr.; tehát megy 1 újftba 2⅔ db. (vagyis 2 db. huszas és 32 ujkr.); 1 pftba 3⅓ db. (vagyis 3 db. huszas és 3 ujkr.)

A többi ércpénz nemek, millyenek a koronás tallérok és 1 és 2 pftosok, nagyobbak levén, a számítás azokkal nem olly bonyolult és így azokra nézve utaljuk az olvasót a lapjainkban már kétszer is közlött rovatokra.

Az eddig elősorolt pénzdarábokon kívül a papírpénzek vagy bankók is megmaradnak a forgalomban és pedig az 1000 pftos 1859-ki május 31-ig; a 100 pftos 1859-ki júl. 31-ig; az 50 pftos 1859-ki júl. 31-ig; a 10 pftos 1859-ki sept. 30-ig. Az 1, 2 és 5 pftos további intézkedésig. Legújabb intézkedés szerint nov. 10-től kezdve a bécsi bank, bécsi főpénztáránál az 1000 pftos bankjegyeket már beváltja új bankjegyéért olyképp, hogy minden 100 pfta = 105 ftot ad új pénzben.

A régi bankjegyek közül az 1 pftos ér új pénzben 1 ft. 5 krt; 2 pftos 2 ft. 10 krt; az 5 pftos, 5 ft. 25 krt; a 10 pftos, 10 ft. 50 krt; 50 pftos, 52 ft. 50 krt; a 100 pftos, 105 ftot; az 1000 pftos 1050 ftot új pénzben.

A forgalomból eltűnendő papír-pénzek helyett a bank másokat bocsát ki, az új pénzláb számítás szerint. Lesz pedig 10 fto, 100 fto és 1000 fto. A 10 fto 9 ft. 31⅓ krt tesz pengőpénzben; a 100 fto 95 ft. 14⅓ kr. pp. az 1000 fto 952 ft. 22⅔ krt pp.

Ezenkívül az új pénzláb szerint még következő pénz nemek jönnek a forgalomba:

Ezüst pénzek:

1) Új ötös,	melly ér — ft.	5 kr. újpénzt vagy — ft.	3 kr. pengőt
2) Új tizes,	„ „ — „ 10 „	„ „ — „ 6 „	„ „
3) Negyedforintos,	„ „ — „ 25 „	„ „ — „ 14¼ „	„ „
4) Egyforintos,	„ „ — „ 100 „	„ „ — „ 57 „	„ „
5) Kétförintos,	„ „ — „ 200 „	„ „ — „ 1 „	54 „
6) Egy talléros,	„ „ — „ 1 „	50 „	1 „ 25½ „
7) Kettős tallér,	„ „ — „ 3 „	— „	2 „ 51 „

Ezeket kívül kelendő lesz:

8) Egyleti egytalléros,	melly ér 1 ft. 50 kr. újpénzt vagy 1 ft. 25½ kr. pgót.
9) Egyleti kéttalléros,	„ „ 3 „ — „ „ „ 2 „ 51 „

Rézpénz:

10) Új garas,	melly ér 3 ujkr. vagy 2 kr. pengő pénz.
11) Új krajczár	„ „ 1 „ „ ⅔ „ „
12) Fél krajczár	„ „ ½ „ „ ⅓ „ „

Megjegyzendő, hogy a belföldi veretű aranypénzek, már folyó évi júl. 1-től fogva megszűntek törvényes országos pénzek lenni, s ugyanazon naptól fogva némely külföldi veretű aranypénzeknek eddig megengedett forgalma is megszűnt, s ekkép az aranynak jelenleg csak mint árucikknek határozható meg értéke.

Lesz pedig új aranypénz:

13) Félkorona,	melly ér 6 ft. 90 ujkr. vagy 6 ft. 34⅔ kr. pengő.
14) Korona	„ „ 13 „ 80 „ „ 13 „ 8⅔ „

Ide számítandó még 15) az egyleti korona és 16) félkorona, arany pénzek.

Ez aranypénzek értéke azonban nincs úgy egyszerre mindenkorra meghatározva, mint az ezüst- és rézpénz; mert inkább csak árucikk levén, ára a börzei folyam szerint változik; azért értékét a kormány a börzei árfolyam szerint meghatározva, minden hónapban közzé fogja tenni.

Az előadatokból látszik, hogy egyelőre 16 féle érc és 3 féle új papírpénz; továbbá 14 féle érc és 7 féle régi papírpénz; tehát összesen 40 féle pénz nem lesz forgalomban. Ebből ugyan nagy zavar támadhatna, ha e pénz nemek mind egyszerre jelennének meg a piacon; az átmenet azonban lassan megy, úgy hogy mindenkinek van ideje az új pénzláb szerinti számításba beleokulni és magát kellően tájékozni. — Ha pedig meggondoljuk, hogy az ezüstpénzek közül alig valami, az új papírból pedig szintén kevés van forgalomban, úgy valami nagy megakadásra és zavarra alig lehet számítani; annál kevésbé pedig, mert az átváltozás első napjain átestünk már, még pedig meglehetősen szerencsével.

Az új pénzláb szerinti számítás, valamint az új pénz is, ez évi nov. 1-én

lépett életbe; ez időtől tehát csak az általunk főnebb elősorolt 40 különféle pénz nem bir törvényes kelettel, az általunk szintén előadott értékekben; ellenben megszűnt törvényes kelettel birni a régi ezüst félforintos, 7 kros (peták), továbbá a rézpénz nemek közül a 3 pkros, a ½, 1, 2, 3, 6 váltó (sain) kros.

Ugyan nov. 1-től kezdve a közigazgatás minden ágában az új láb szerinti megy a pénzszámítás; magánügyekben egész új évig szabad választás van az új vagy régi arány szerint számítani és vezetni a számadásokat; jövő új évtől kezdve azonban itt is mindennek az új láb szerint kell folyni.

Az olly egyszerű reformok, mint millyen a mostani pénzváltozás, nem járnak minden nehézség és veszteség nélkül, mit azonban a jövőendő haszonreménye vigasztal.

Az által, hogy Ausztriában és Németországban egyféle pénzláb álland fenn, a kereskedés tetemesen könnyítettik, e kettő között; sőt e könnyítés előnyeit mindennapi kiadásainknál mi is érezni fogjuk, a számítás pedig szintén tetemesen könnyebb az új pénzzel.

Az átmenet nehézségei legnagyobbak voltak e hó első napjaiban, mellyek azonban azon arányban kevesülnek, a mint több és több új pénz jön forgalomba, és így az új számítás szerinti kiegyenlítést nemcsak névleg, de valóságban is lehet majd eszközölni.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

⊙ (Császár Ő Felsége) a 126 holdat magában foglaló korábbi hegyaljai kamrás szőlőket, a tarzali és tolsvai hegyeken fekvő „Hétszölőt“, „Szarvast“, és „Bartalust“ 46,000 ft. váltásdíj mellett magához váltotta.

⊙ (A cs. k. ausztriai nagykövet Oroszországban), több ezer palaczk tokaji bornak Pétervárra leendő gyors szállítására kérte fel a hegyaljai bormivelő társulat elnökét, kedvező kereskedelmi összeköttetésekre igérve kilátást befolyása által is Oroszország felé, ha a küldemény a várakozásnak meg fogna felelni. Kívánatára egyelőre 4000 palaczk bor lőn utnak inditva Pétervár felé.

⊙ (Egy háromkövű gőzmalmot) állított Wrhovszky Sándor ügyvéd Vác közeliében levő birtokán, mellynek gépe a pesti gépgyárban készült. E hó 9-én már meg is kezdé működését.

⊙ (A földbirtokosok eddig engedett moratoriuma) Magyar- és Horváthországban, Slavoniában és a Szerb vajdaságban, felsőbb rendelettel fogva 1859-ki január 1-jével hatályon kívülé lesz, azaz meg fog szűnni. — Azon hir szárnyal, hogy nem sokára a takarékpénztáraknak is lehetővé teszik a földbirtokra kölcsönözni.

⊙ (Az újpénzt illetőleg) a pesti kereskedelmi kebelzet egy jegyzéket bocsátott közre, mellyben a kebelzet tagjait felszólítja, miszerint a kellemetlen zavarok elkerülése végett, az árakat csak újpénzben tegyék ki, s illetőleg csak ezen áruljanak, miután törvény szerint a vevők csak e szerint tartoznak venni és fizetni.

⊙ (A szüret) N.-Kanizsa körül középszerűnek mondható. Vevő felette kevés; a mi kel, az is 3 pfton megy.

— (Az egri szüret és borügy.) November elejéről írják Egerből: Önnök becses lapja hasábjain, édes hazánk különböző helyeiről tett tudósításokból elég leverő hirt olvashatánk az ideai termékek gyér mennyisége felől, — de különösen utóbbi időkben a szüretetek miatt emelkedtek — majdnem általánosan — panaszok, fájdalom! e várost ugyszólván, óriás gyűrűként övedző, majd 5000, 1600 □ öles katasztrális holdat magában foglaló szőlőhegyek gyér termését szemlélve, mi is illy hangon kiálthatunk fel, — sőt ha tekintetbe vesszük azon lesújtó valót, mikép a jelen szüret, más évben rosznak mondott bormennyiség ⅓-át adá ki — a panasz mellé még aggódhatunk is! — Aggódhatunk s gondolkodhatunk — van elég alkalom jelenben; és épen nem csodálandó, ha különben is az élet gondjaitól tul terhelt fejünket lehorgasztva, busan kérdezzük: „miből fogunk élni, miből ruházkodni, miből fogjuk adónkat fizetni.“ — De jó az Isten, megsegít minket is. Hiszen Petőfink is azt mondta:

„Ha a föld Isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta!“

Bortermésünk tehát nem legkevesetebb, — s ha hozzá adjuk még, mikép több birtokos — palástolandó gyér termését — nagyobb részben a városban fekvő pinczékbe, nedűje beszállítása alkalmával a kevés számú teli hordók mellé üresket helyeztetett, — az úgy még tisztábban álland előttünk. — Pedig illyen, s mások ámitása nem egy szőlőtulajdonos által gyakoroltatik, s e féle alakoskodásokat lehetett eleget felfedezni. — Meglehet, igen furcsának tetszhetik illy színeskedés, de a körülmények mit ki nem gondoltatnak az emberrel! — — Egyébíránt a rosz termés dacára egy pár vigalom megtartása nem hiányozhatott, melly alkalommal Petőfivel mi is egyformán gondolkodtunk, s elzengtük:

Leányt ide, leányt az én ölembel!
Hadd szorítsam két kezemmel szívemre, — —
Hát az a bor? hej a borral ide már:
Sirja belém piros könyét a pohár!
Te meg cigány, huzd rá, majd kifizetem;
De úgy huzd, hogy megrepedjen a szívem! —

Illy vigalmaknál a bor szokott legnagyobb szerepet vinni, s nem találjuk épen helytelennek, ha megmondjuk az árát annak, mit ottan magyar szíveségből izleltünk. — Az ideai gyér termés okozta, hogy az ő bornak meglehetősen ára